

Bijlage 1: Het huidige macrodoelmatigheidsbeleid

Het huidige macrodoelmatigheidsbeleid

Het macrodoelmatigheidsbeleid heeft betrekking op het bekostigde opleidingsaanbod in het hoger onderwijs. In de afgelopen 30 jaar is het macrodoelmatigheidsbeleid regelmatig bijgesteld en zijn er periodes met meer en minder sturing op het opleidingsaanbod geweest. Vanaf 2003 wordt gebruik gemaakt van een beleidsregel doelmatigheid op basis waarvan aanvragen kunnen worden gedaan voor nieuwe opleidingen, nevenvestigingen en verplaatsing van opleidingen, en vanaf 2009 is daarbij een commissie doelmatigheid hoger onderwijs (CDHO) ingesteld die adviseert over deze aanvragen. Bij de beoordeling van de macrodoelmatigheid van een nieuwe opleiding, wordt gekeken of er een noodzaak bestaat voor een nieuwe opleiding, of er behoefte is aan de opleiding op de arbeidsmarkt en of er een maatschappelijke en/of wetenschappelijke behoefte bestaat aan de opleiding, en of er naast het al bestaande aanbod ruimte is in het stelsel voor de opleiding.

De beleidsregel volgde op een periode waarin sprake was van een vrijer macrodoelmatigheidsbeleid en het aantal nieuwe opleidingen in rap tempo toenam. Sinds de invoering van de beleidsregel is het opleidingsaanbod gestabiliseerd. De beleidsregel is in de loop der jaren enkele keren aangepast om knelpunten weg te nemen. Zo is er met de aanpassingen in de beleidsregel in 2012 en 2014 bijvoorbeeld meer ruimte gekomen voor vernieuwing, verbreding en differentiatie van opleidingen, kunnen instellingen makkelijker opleidingen starten als deze aansluiten bij de zwaartepunten in hun onderwijs- en onderzoeksaanbod of bij door de rijksoverheid erkende sectorale of regionale afspraken, en is er meer ruimte gekomen voor afstandsonderwijs in het kader van flexibilisering en digitalisering. In juni 2016 zijn, zoals aangekondigd in de Strategische Agenda, de restricties voor het doen van aanvragen voor het bekostigen van hbo masters weggenomen. Tot juni 2016 was die mogelijkheid beperkt tot aanvragen voor prioritaire gebieden (topsectoren, zorg, onderwijs en masters die aansluiten bij driejarige trajecten voor vwo'ers).

Naast de beleidsregel is er nog een aantal instrumenten dat van invloed is op de macrodoelmatigheid van het aanbod. De prestatieafspraken over versterking van profilering en zwaartepuntvorming in onderwijs en onderzoek hebben eraan bijgedragen dat instellingen steeds meer zelf verantwoordelijkheid nemen voor de doorontwikkeling van het opleidingsaanbod. Instellingen hebben hierin scherpe keuzes gemaakt. Profilering helpt instellingen om gericht de verbinding met de omgeving aan te gaan en het leidt tot een grotere herkenbaarheid van instellingen en opleidingen door studenten en werkgevers. Uit de midterm review van de Reviewcommissie komt naar voren dat alle instellingen vooruitgang hebben geboekt bij de uitvoering van hun voornemen om profilering te versterken.

De profilerings-thema's die op instellingsniveau zijn gekozen zijn in toenemende mate leidend voor de inrichting en herordening van het onderzoeks- en opleidingsaanbod. In de Strategische Agenda heb ik aangekondigd voor 2025 in te zetten op verdere profilering, ook op onderwijskundige concepten, om ook langs die lijn instellingen meer ruimte te geven om in te kunnen spelen op verandering.

Ook door middel van sectorale analyses en verkenningen, het opstellen van sectorplannen en regionale plannen, en het uitvoeren van bijvoorbeeld conversies, nemen instellingen gezamenlijk een steeds grotere rol op zich ten aanzien van het nieuwe, maar ook het bestaande aanbod. Veel van deze stappen vindt plaats op initiatief van de gezamenlijke instellingen. Met de VH is in het Hoofdlijnenakkoord (2011) afgesproken dat het onderwijs periodiek wordt doorgelicht in sectorale verkenningen. Doel hiervan is de beoordeling van de aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen en de wensen van het werkveld. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot een conversie in de technieksector in het hbo. Bij deze conversie heeft de VH samen met de achttien betrokken hogescholen en het werkveld besloten om het aantal opleidingen terug te brengen van 65 opleidingen naar 36 bredere stamopleidingen. Hierdoor zijn de opleidingen herkenbaarder voor studenten, en kunnen de instellingen binnen de brede opleidingen eenvoudiger hun programma's aanpassen op (regionale) ontwikkelingen, zonder daarvoor nieuwe opleidingen te hoeven starten. In de kunstensector zijn instellingen samen gekomen tot afspraken over meer samenwerking en capaciteitsreductie van bacheloropleidingen, gekoppeld aan kwalitatieve versterking in de vorm van masteropleidingen. Ook in het wo hebben vergelijkbare initiatieven plaatsgevonden; zo neemt de sector geesteswetenschappen zelf verantwoordelijkheid voor het landelijk aanbod van kleine en unieke talenopleidingen.

Tezamen met de beleidsregel heeft dit ervoor gezorgd dat het Nederlandse opleidingsaanbod over het algemeen een goede uitgangspositie van studenten op de arbeidsmarkt en in de maatschappij in den brede waarborgt, en dat er sprake is van een doelmatig en toegankelijk aanbod. Daarbij is goede voorlichting aan studenten over arbeidsmarktperspectieven van belang.

Internationale vergelijking

In het kader van de verkenning is ook naar het beleid van andere landen gekeken. Een internationale vergelijking is moeilijk te maken, omdat beleid gericht op macrodoelmatigheid in samenhang moet worden gezien met de rest van het stelsel voor hoger onderwijs. Wel is gekeken naar hoe vergelijkbare landen hun beleid vorm hebben gegeven. Een specifiek beleid voor macrodoelmatigheid bestaat in Nederland en Vlaanderen, en tegenwoordig ook in Denemarken. Het Deense macrodoelmatigheidsbeleid is geënt op het Nederlandse model, en ingevoerd in het najaar van 2014. Noorwegen oriënteert zich op een zelfde soort beleid. Nederland vervult hiermee dus een voorbeeldfunctie voor een aantal andere landen. Daarnaast

zijn er veel landen die het opleidingsaanbod op een andere wijze reguleren. Instrumenten die hiervoor gebruikt worden zijn bekostiging, prestatieafspraken en heraccreditatie. Ook zijn er landen die arbeidsmarktprognoses meenemen in de planning of capaciteitsregulering van het opleidingsaanbod. Het is niet te beoordelen of een van deze instrumenten een beter resultaat op zou leveren voor Nederland, mede omdat de stelsels van de landen dermate anders zijn, waardoor het zeer de vraag zou zijn of een ander instrument in Nederland op dezelfde wijze zou uitwerken.